

Érdemes-e jogi és orvostudományi műveket gyűjteni az általános gyűjtőkörű könyvtárakban? Mit mondanak a használati statisztikák?

A gyűjtemények értékelését célzó projektek korábban két különböző elgondolást követtek: vagy egy-egy szakterületre koncentráltak, s a vonatkozó gyűjteményrész alapos elemzésére vállalkoztak, vagy mintavételen alapultak, s az eredményekből a teljes gyűjteményre vonatkozóan vontak le következtetéseket. Az integrált könyvtári rendszerek s egyéb korszerű technológiák megjelenése olyan eszközt adott a témával foglalkozó kutatók kezébe, amely adatok arzenálját képes szolgáltatni a könyvtári gyűjtemény tartalmi és használati szempontú értékeléséhez.

A kutató- vagy szakkönyvtárak többsége a saját gyűjtőköréhez tartozó művek mellett egyéb szakterületek alapvető munkáit is gyűjti. A cikk célja, hogy megvizsgálja, adott pénzügyi állapotok között érdemes-e a nem gyűjtőköri dokumentumok beszerzésének gyakorlatát fenntartani. A szerzők két tudományterület: a jogtudomány és a medicina jelenlétét vizsgálják olyan könyvtárakban, ahol ezek a tudományágak nem részei a gyűjtőkörnek. A vizsgálat hét év folyamán beszerzett friss állományok kölcsönzési adatait használja fel, amelyekből éves átlagot számol. (Magyarul a hét év leforgása alatt egyszer kölcsönzött könyvet éves átlagban 1/7-szer, 0,14-szer használták.)

2006 végén a *Tudományos Könyvtárak Coloradói Szövetsége* (*Colorado Alliance of Research Libraries = CARL*) kezdeményezésére a monografiabeszerzéseket összehangolandó állománygyarapítási együttműködés jött létre, amelyben a CARL-hoz tartozó könyvtárak közül nyolc vett részt hat másik („szövetségen kívüli”) könyvtárral karöltve. A projekt megvalósításához előfizettek a *Spectra Dimension* szolgáltatásra, amely lehetővé teszi az állományhasználat több szintű elemzését, valamint más könyvtárakéval való összehasonlító vizsgálatát. Annak érdekében, hogy a használat elemzéséhez megfelelő adatmennyiség álljon ren-

delkezésre, illetve a használat alakulását folyamatban lehessen értékelni, a CARL-hoz tartozó könyvtárak feltöltötték a rendszerbe az 1999-2008 májusa közötti időszakra vonatkozó kölcsönzési adataikat. (A nem kölcsönözhető, referenzsművekre vonatkozóan nem töltöttek fel adatokat a CARL könyvtárai.) Az együttműködésben részt vevő egyéb intézmények közül három csupán 1999-2005, ugyancsak három csupán 1999-2007 közötti kölcsönzési adatokkal rendelkezett.

A vizsgálatban szereplő 14 könyvtár együttes állománya hozzávetőlegesen 15 millió kötet, a hallgatók összlétszáma kb. 150 ezer, nagyjából 100 tétel jut egy hallgatóra. A kölcsönzések száma évente 1 982 000. A vizsgálatban szereplő könyvtári részállomány 1 715 000 címet tartalmaz. Egy könyvet egy évben átlagosan 0,38-szor kölcsönöztek. Az összes könyv 54,19%-át egyszer sem kölcsönözték ki a vizsgált hét évben, ez a szám könyvtárankénti bontásban 61,55%. Nagy eltérések mutatkoznak e tekintetben a nagyobb és a kisebb állománnyal bíró könyvtárak között: utóbbiak esetében az állományhasználat jóval kisebb, mint az előbbieknél. Ami a jogi és az orvostudományi könyveket illeti, a *Kongresszusi Könyvtár* osztályozási rendszere alapján készített, tematikus lebontású kölcsönzési statisztika szerint egy könyvtárban átlagosan a jogtudományi műveket kölcsönzik a legkevesebbszer (0,06), míg az orvosi könyvek a harmadik helyet foglalják el a 22 kategóriába sorolt címek között (0,39). Ha nem könyvtárakra, hanem címekre bontjuk le a kölcsönzési adatokat, azt látjuk, hogy az összes könyv közül az orvostudományi műveket kölcsönzik a második leggyakrabban! Hasonlóképpen: a jogi könyvekről mondható el a legnagyobb valószínűséggel, hogy egyszer sem kölcsönzik ki őket, míg az orvosiakra a legkevésbé jellemző ugyanez.

A jogi könyvek esetén tehát szembeötlő, hogy a könyvtárak nagy többségében kevesebb-szer kölcsönzik ki őket, mint a gyűjteményben található egyéb tematikai besorolást kapó műveket. Némileg árnyalja a képet, hogy a jogi tárgyú művek jórészt referenzállományban vannak és nem kölcsönözhetők, ezért feltehető az erősebb olvasótermi használat is. A medicinához tartozó könyvek esetén a használat könyvtárankénti megoszlása ennél bonyolultabb képet mutat, ugyanakkor egy orvostudományi műről nagy bizonyossággal elmondható, hogy nemcsak orvosi könyvtárakban, hanem általános jellegű tudományos könyvtárakban is – legalább egyszer – kölcsönözni fogják.

A fentiekből a szerzőpáros azt a következtetést vonja le, hogy az egyes könyvtáraknak kevesebb jogi és több orvostudományi művet kellene beszerezniük, jóllehet kézenfekvőnek tűnik, hogy előbbiek esetén célszerűbb a beszerzési megbízások (approval plan) helyett a címenkénti mérlegelés lehetőségével élni. A kölcsönzési adatok helyes értelmezéséhez azonban egyéb tényezőket is érdemes számításba venni: így például az egyes

könyvtárakra jellemző könyvhasználati szokásokat. Hasonlóképpen érdemes a főkategóriákon (jogtudomány, orvostudomány) túl az alkategóriákat is szemügyre venni, hogy lássuk, e két területen belül is melyek azok, amelyek a legnagyobb érdeklődésre tartanak számot. Tovább árnyalhatják a képet a digitális dokumentumok használatára vonatkozó adatok.

Mindent összevetve, korábban nem állt a könyvtárosok rendelkezésére olyan eszköz, amely az állományhasználat esetén részletekbe menő elemzésének lehetőségét nyújtotta volna. A gyűjteményszervezés szempontjából hatalmas potenciál rejlik a korszerű technológiák ilyen célú alkalmazásaiban.

/LEVINE-CLARK, Michael – JOBE, Margaret M.: Collecting law and medical titles for general academic collections: what use statistics can tell us. = Collection Building, 28. köt. 4. sz. 2009. p. 140–145./

(Dancs Szabolcs)